

BONO ZVONIMIR ŠAGI
Varaždin

PASTORALNA DJELATNOST KAPUCINA U VARAŽDINU

L' ATTIVITÀ PASTORALE DEI FRATI CAPPUCCINI A VARAŽDIN

Dalle fonti investigati fino ad oggi (L'archivio del Convento dei Cappuccini di Varaždin, l'archivio della Provincia di Styria e quello della Provincia Croatica) si può registrare e descrivere soltanto parzialmente l'attività pastorale reale dei frati Cappuccini a Varaždin. Per quanto riguarda la valorizzazione e la risonanza della loro attività si dovrebbe intraprendere l'investigazione più ampia e profonda negli archivi vicini, specialmente nell'Archivio della Parrocchia di S. Nicolò a Varaždin e nelle parrocchie situate intorno a Varaždin. Il lavoro presente significa soltanto l'inizio di queste iniziative.

Tri odlučujuća čimbenika

Za opis i razumijevanje kapucinske djelatnosti u Varaždinu kroz tristo godina treba uzeti u obzir tri odlučujuća čimbenika: 1. apostolske/pastoralne karakteristike i posebnosti franjevačko-kapucinske karizme; čime su se bavili tijekom prvih dvaju stoljeća svoje reforme od 1525. do 1700. To su godine brzog uspona, širenja i osamostaljivanja kapucinske reforme franjevačkog reda u poseban samostalan red u Crkvi. 2. pastoralne potrebe Varaždina kako ih tada uviđaju pretežito laici – pobožni građani, gradski magistrat i hrvatski staleži. 3. unaprijed određena i sporazumno prihvaćena ograničenja djelovanja kapucina u Varaždinu.

1. Čime se bave i po čemu su u to vrijeme poznati kapucini općenito

Početak Kapucinskog reda seže u godinu 1525. kada se nekolicina franjevaca odlučila na radikalnu reformu Reda i odijelila, nošena željom da se vrati na izvorni duh utemeljitelja sv. Franje iz Asiza (1182–1226). Glavni zahtjev tog reformnog pokreta bio je strogo opsluživanje siromaštva u Franjinom duhu. Siromaštvo postaje zato glavna karakteristika kapucina kroz daljnju njihovu povijest. Ono se moralo očitovati u njihovim samostanima, crkvama, odijevanju, načinu života. Obilježavalo je zato i njihovo djelovanje. Ne poduzimaju niti osnivaju neke ustanove koje bi tražile i odavale neku društvenu moć¹.

Kapucini su se vrlo brzo raširili po Europi, osobito poslije koncila u Trentu, i svrstali se među najveće redove u Crkvi, možda upravo zbog svoje nenametljivosti, skromnosti i siromaštva.

Njihovu djelatnost u tom razdoblju širenja možemo kratko ovako razvrstati: propovijedanje usmjereno na priprost, najvećim dijelom nepismen puk; ispovijedanje; briga i dvorenje bolesnika; dušobrižništvo zatvorenika, dušobrižništvo vojnika; misije među nekršćanima, osobito na prostorima Otomanskog carstva (Grčka, Bugarska, Smirna,), Crkva im je povjeravala i određenu ulogu u diplomatskoj službi, posredovali su u sporovima između velikaških obitelji i između kraljeva kao pomiritelji.

Posebno su se u nekim krajevima isticali karitativnim radom (briga oko bolesnika po kućama – bolničarska služba, dušobrižništvo bolesnika i sl.) te jednostavnim propovijedanjem puku. U tu svrhu posebno su brigu posvećivali obrazovanju propovjednika i ispovjednika. Propovjednik i ispovjednik bilo je posebno zvanje u redu. Zvanje propovjednika se postizavalo nakon posebne škole i ispita po generalnim propisima Reda. Zajedno s isusovcima (oni su nastali istih godina 16 st.) istakli su se u propovijedanju katoličke obnove poslije koncila u Trentu (1545–1563). Isusovci su se bavili učenim ljudima i velikašima, a kapucini neukima i pukom. Zanimljivo je da isusovci u to vrijeme podržavaju i pomažu kapucine, pa tako pomažu i njihov dolazak u Varaždin.

U zemljama Habsburgskog carstva kapucini su dosta rašireni u Češkoj, Moravskoj, Slovačkoj, Mađarskoj i osobito u štajerskom dijelu tadanje Austrije. Štajerska je kapucinska provincija (Provincia Capucinatorum Styria) imala u svojem personalnom sastavu pretežiti broj Slovenaca i Hrvata. U Hrvatskoj je već 1610. osnovan samostan u Rijeci, a 1618. u Zagrebu. Razlika između Slovenaca i kajkavskih Hrvata u tome razdoblju nije se baš mnogo osjećala, tako da su i Slovenci lako djelovali u hrvatskim krajevima kao pučki propovjednici. Gotovo svaki veći grad u Sloveniji imao je i kapucinski samostan (Kranj, Ljubljana, Škofja Loka, Celje, Novo Mesto, Krško, Maribor, Ptuj, G. Radgona...). To je činilo kapucine rado prihvaćenim i traženim.

2. Pastoralni razlozi za poziv kapucinima u Varaždin

Dokumenti, kroničari i autori koji o tome pišu uglavnom se slažu da je glavni razlog propovijedanje puku na hrvatskom jeziku i pastoralno bavljenje nižim slojem varaždinskog građanstva, osobito u predgrađu (dijelovima izvan gradskih zidina). Varaždin je tada bio u svom usponu. U gradu je bilo mnogo slugu i sluškinja te drugog priprostog svijeta (najnižeg staleža) za koje su kapucini (nazivani »pučki fratri«) bili najprikladniji. Zanimljivo je primijetiti da plemstvo i gradski uglednici, prije nego ljudi iz crkvene hijerarhije, uviđaju potrebu da se netko bavi dušobrižništvom varaždinskog puka. Isto je tako važno naglasiti da se kapucini sami nisu »gurali«, dapače prve su molbe upućene provincijalu u Graz bile odbijene. Inicijativa odozdo bila je uporna, usprkos kontroverzijama koje su se pojavile sa strane varaždinskih crkvenih osoba, kroz 48 godina, sve od 1652. Postavljala se sumnja je li u Varaždinu uz franjevence i isusovce bio potreban još i kapucinski samostan? Osobito su bili isticani materijalni razlozi od strane franjevac. Oni su se, međutim, možda ipak više bojali duhovne konkurencije od strane strože grane franjevaštva, pa makar su navodili kao razlog da bi dolaskom kapucina materijalno štetovali.

Rudolf Horvat navodi da je Hrvatski sabor koji se sastao u Varaždinu 14. studenoga 1695. zaključio: »Samostan je potreban u varaždinskom predgrađu, gdje sada stanuje

samo jedan kapelan, dok u nutarnjem gradu borave župnik, kapelan i redovnici (isusovci i franjevci). Kapucini će u Varaždinu i u okolici raditi za spas duša i za slavu Božju. Zato neka ablegat ovu stvar podupre kod kralja i kod apoštolskog nuncija u Beču². Da su Varaždinci htjeli imati baš kapucine, svjedoči i ugled koji su kapucini uživali u Sloveniji i ovim dijelovima Hrvatske, osobito u Zagrebu i Rijeci. Zagrebački kapucini imali su u to vrijeme nekoliko značajnih propovjednika i pisaca (spomenimo Štefana Matiju Markovića, poznatog pod imenom Štefan Zagrebec, pisca 5 svezaka »Hrana duhovna...« Zagreb, 1715.–1734.).

Godine 1936. Vladimir Deduš je ovako opisao razlog dolaska kapucina: »Koncem 17. vijeka dovedoše hrvatski staleži u Varaždin i Kapucine. Vjerojatno nijesu Isusovci imali dosta smisla za vjerski odgoj širokih slojeva. Skromne Kapucine primiše Varaždinci vrlo rado, jedino se njihovu dolasku nijesu veselila najbliža im braća Franjevci. I Kapucinima sagradi hrvatska aristokracija skromni samostan i crkvu izvan gradskih zidina. Oni brzo stekoše sveopće simpatije, i u gradu i u okolici, pa ih zadržase do danas svojom skromnošću i jednostavnošću.«³

3. Unaprijed određena pastoralna ograničenja

Zbog dugotrajnih kontroverzija, koje su išle sve do Rima, s franjevcima je prije dolaska kapucina u Varaždin sklopljen sporazum pred zagrebačkim biskupom Stjepanom Seliščevićem. U njemu su izričito navedene i pastoralne restrikcije. Kapucini su se obvezali da će propovijedati *samo hrvatskim jezikom*, da će u samostan biti namješteni samo patri koji su vješti hrvatskom jeziku, propovijedat će samo u župnoj crkvi sv. Nikole, neće u svojoj crkvi uvoditi nikakve pobožnosti i svečanosti koje već postoje u gradu, osobito kod franjevaca, osim onih uz interne značajne datume kapucinske zajednice, uz njihove blagdane i svečanosti; neće ići u prošnju na mjesta u koja već tradicionalno idu franjevci itd. Prošnja je, inače, u tradiciji kapucinskog reda bila ujedno specifičan oblik apostolata, kojim su se pretežito bavila braća laici. Neki su od te braće postali poznati apostoli i kanonizirani sveci. Pripisivala su im se tijekom života mnoga čudesna ozdravljenja. Činili su to nenametljivo i tiho. Što se tiče propovijedanja kao glavnog razloga zbog kojih ih je Magistrat i Sabor pozivao, kapucini su tu službu mogli izvršavati samo na »pučkoj« misi u župnoj crkvi. Uz to su još mogli uvesti korizmene propovijedi u svojoj crkvi, ali poslije kompletorija, tj. u popodnevnim satima, kad se po tadanjim propisima nije smjela služiti misa. Propovijedati i pastoralno pomagati mogli su samo po nekim okolnim župama.

Kapucinima je, dakle, uglavnom bio dostupan tihi pastoral ispovijedanja, propovijedanje u župnoj crkvi te ispomoć župnicima u okolici. Dakle, ne baš mnogo mogućnosti u samome gradu. Na prvi pogled se činilo da te restrikcije nisu tako teške, ali iz arhiva slijedi da je više od sto godina bilo velikih natezanja oko svega što su kapucini htjeli uvesti u svojoj crkvi. Primjerice, župnici sv. Nikole jako su se protivili da kapucini propovijedaju svake nedjelje i blagdane i u svojoj crkvi. Tek je 1833. jedna odluka biskupa M. Vrhovca dozvoljava kapucinima »propovijedati u svojoj crkvi na Porciunkulu, a svake nedjelje i blagdane nakon pročitanoj Evandjelja na pučkom jeziku pročitati iz Dijecezanskog katekizma poglavlje kršćanskog nauka određenog za taj dan, ali ipak bez ikakve egzegeze«.⁴

Imajući to u vidu, možemo kazati da je kapucinska tiha prisutnost bila duhovno značajnija za grad i okolice nego njihova javno priznata djelatnost, koja je uvjetovana mnogim restrikcijama izvana.

Stvarna pastoralna djelatnost

Iz postojećih izvora u našim kapucinskim arhivima⁵ nije lako napraviti pouzdan registar djelatnosti. Izvješća su bila ipak pretežito jako sažeta i općenita. Ovo je zato tek pokušaj. S obzirom da se velik dio djelatnosti odvijao kao ispomoć po okolnim župama, trebalo bi istražiti i župne arhive da bi se vidjelo kakvi su odjeci kapucinskog propovijedanja, ispovijedanja i drugih aktivnosti. Ovdje iznosimo prema dostupnim podacima samo ono što se odvijalo u samostanu i oko samostana u Varaždinu.

Evo kako djelatnost ovog samostana opisuje *Izvješće* o osnutku i stanju svih samostana u Štajerskoj provinciji što ga je 1726. poslao Generalnoj kuriji u Rim p. Egidije iz Graca⁶. On odgovara na postavljena pitanja i piše (na latinskom): »Priklučenih oratorija, crkava, gostinjaca i bolnica naš samostan nema; niti misija, osim kao pomoć župnicima. Budući da su osim otaca isusovaca i oci franjevci u ovom mjestu stariji od nas, a drugih redovnika nema, mi kao najnoviji trebamo držati posljednje mjesto u procesijama. Vršimo službu ispovjednika za pokornike oba spola (muškarce i žene) u više jezika. Propovijedi pak držimo samo na pučkom, tj. hrvatskom jeziku, svake nedjelje i blagdana kroz godinu u župnoj crkvi. U korizmenom vremenu održavamo propovijedi i u našoj crkvi poslije kompletorija uz veliko mnoštvo, i uz ništa manje plodove. U obližnjim župama ne slave se nikakve svečanosti a da na njih, prije drugih redovnika, ne bismo mi bili pozvani. Povrh toga svega, nama je povjerenja briga za zatvorenike, koje, ako su zbog svoje krivnje osuđeni na smrt, pripremamo na posljednju agoniju i tješimo ih prateći na putu sve do mjesta izvršenja smrtne kazne.«

Dakle, pastoralnu djelatnost možemo razvrstati ovako:

1. Redovna - stalna

1.1. **Propovijedanje, ispovijedanje, ispomoć po župama.** Ispovijedanja je bilo mnogo tako da su imali i po 30.000 pričesti godišnje, kako to spominje jedan kroničar dvadesetih godina našega stoljeća.⁷

1.2. **Dušobrižništvo bolesnika,** osobito otkad je 1898. otvorena Gradska bolnica »Franjo Josip I.«. Tada je kapucin postao stalni duhovnik bolnice.⁸

1.3. **Dušobrižništvo zatvorenika.**

2. Posebne pobožnosti uz već spomenuta ograničenja:

2.1. **Ure klanjanja.** Zalagali su se da bi dobili pravo uvesti javno 48-satno klanjanje u svojoj crkvi u danima pred Duhove, ali su naišli na protivnosti, pa je to ostajalo samo unutar samostanske obitelji. Dobili su, međutim, 10. lipnja 1794. od biskupa Maksimilijana Vrhovca dozvolu za izlaganje Presvetoga na osmi dan Tijelova i na dan 2. kolovoza (Porciunkula).⁹

2.2. **Marijanske pobožnosti** mogli su uvesti isto tako najprije samo unutar samostanske obitelji. To su bile večernje molitve u vrtnoj Lauretanskoj kapeli od nedjelje Presv. Trojstva od Pohodenja Marijina¹⁰ ili kasnije od Imena Marijina. Obavljala ju je samo samostanska obitelj.¹¹ O tome imamo vrijedno svjedočanstvo vizitatora nadbiskupa Ostrogonkog kard. Ivana SCITOVŠZKOGA koji je u svom izvještaju Svetoj Stolici u svibnju 1858. napisao: »Mnogo smo se obradovali kad smo u samostanu i crkvi našli sve savršeno čisto, sjajnost svetih predmeta i u njihovu čuvanju opazismo dobar red. Slično smo primili veliku utjehu kad smo uvedeni u kapelu koja stoji u prostranom vrtu

i kad smo razumjeli da samostanska braća od nedjelje Presvetoga Trojstva sve do blagdana Marijina Pohoda u večernjim satima u toj kapeli običavaju moliti lauretanske litanije; sigurno nigdje životna snaga redovničke discipline radosnije ne cvate kao pod zaštitom Bezgrješne Djevice Marije«. ¹²

2.3. Svibanjske pobožnosti. Početak seže u 1864. Poslije je uvedena i svakodnevna propovijed. Od 1896 ima sačuvan popis tema i ime propovjednika propovijedi za svaki dan. Propovijedalo se svaki dan do 1939. Tada je bio uveden običaj da se propovijeda samo u subote, nedjelje i blagdane, ali se zadržao samo čini se godinu ili dvije, narod je tražio propovijed. Od četrdesetih godina opet se propovijeda svaki dan.

2.4. Devetnica Bezgrešnoj – u drugoj polovici 19. stoljeća (možda poslije proglašenja dogme o Bezgrešnom začeću 8. prosinca 1854.) uvedena je devetnica Bezgrešnom začeću, koja se održala do danas.

2.5. Pobožnost sv. Josipu - uz akciju za gradnju Đačkog konvikta 1935. nabavljen je kip sv. Josipa i počela se obavljati pobožnost svake srijede za naš pomladak (litanije, pripadne molitve i blagoslov s Presvetim)

2.6. Subote u čast Kraljice mira. Ta je pobožnost uvedena u vrijeme rata. 17. studenoga 1945. ponovno je uveden blagoslov svake subote u čast Kraljice mira, kao što se to bilo i kroz ratne godine. ¹³

3. Treći red i pobožne udruge

3.1. Bratovština Presvetog Trojstva. Ta je bratovština postojala u Varaždinu prije dolaska kapucina, ona je kapucinima prepustila kapelu Presv. Trojstva gdje je sagrađena sadašnja kapucinska crkva. Bratovština je dalje djelovala u kapucinskoj crkvi.

3. 2. Treći Red - njegov je ogranak u Varaždinu osnovao provincijal Antun Hainci 1857. ¹⁴

3.3. Bratovština Prečistoga i Bezgrješnoga Srca Marijina za obraćenje grešnika – utemeljena je 1. travnja 1898. i pripojena Bratovštini u Parizu. Prvi joj je predstojnik bio o. Nikola Sakač. Do konca stoljeća brojila je 164 člana, uglavnom ženskih. ¹⁵

3.4. Kćeri Marijine – kanonski utemeljene zalaganjem provincijala Augustina Veleca u Rijeci 21. lipnja 1863. ¹⁶

3.5. Pjevačko društvo »Sveta Cecilija« – »Varaždin je na proljeće god. 1909. dobio još jedno prosvjetno društvo. To je Hrvatsko pjevačko društvo 'Sveta Cecilija' sa svrhom da diže i promiče crkvenu glazbu prema pravilima Cecilijinog društva u Zagrebu. Isprvi ce je društvo »Sveta Cecilija« pjevalo samo u kapucinskoj crkvi svake nedjelje i blagdana. Ali je već 20. studenoga priredilo i prvi svoj javni koncert, i to u dvorani restauracije 'Kvučjaku'«. ¹⁷

4. Odgojne ustanove u samostanu

Za cjelovit uvid u djelatnost samostana treba spomenuti da je već vrlo brzo od svog osnutka samostan bio odabran i kao mjesto za odgoj i obrazovanje braće: novicijat, filozofski i teološki studij. Već 29. srpnja 1706. varaždinski samostan je postao kuća novicijata. Provincija je tada obično imala tri kuće novicijata istodobno, isto tako po tri studija filozofije i po tri studija teologije. Vjerojatno je to bilo, sudeći po mjestima, uvjetovano Austrijancima, Slovencima (Kranjci) i Hrvatima, iako magistri i lektori nisu bili po nacionalnosti, nego po stručnosti, koju je odobravao general iz Rima. Godine 1706. je u požaru stradao samostan u Zagrebu i Ptuju. Zbog toga je u njima smanjen

broj svećenika te su prestali biti »domus formata«¹⁸ što je bio uvjet za novicijat¹⁹. Varaždinski kapucinski samostan je sve do 1783. uglavnom stalno bio i jedno od triju mjesta studija filozofije ili teologije, ili jedno i drugo, za Štajersku provinciju²⁰. To je, inače, vrijeme kad je bio velik broj kandidata za kapucine.

Stagnacija i umanjivanje broja braće počinje od 1781. godine kad je car uveo »numerus clausus« i u tom desetljeću ukinuo samostan u Zagrebu i veći broj samostana po Sloveniji (Ljubljana, Kranj, Novo Mesto, Maribor, Ptuj, G. Radgona). »Numeres clausus« značio je da kapucini smiju primiti toliko članova koliko mogu opravdati njihovo uzdržavanje ili da popune mjesto kad netko umre. U tu svrhu morao se slati svake godine carskoj kancelariji *Status personarum* (popis osoba). Carski propisi o školstvu također nisu išli na ruku siromašnim kapucinima. Osim toga, da bi u Štajerskoj provinciji smanjio broj Slavena (Hrvata - također i Gradišćanaca i Slovenaca), car je od Štajerske provincije odijelio hrvatske samostane²¹. Tako je 1783. ustanovljena *Hrvatsko-primorska kustodija sv. Stjepana kralja*. Čini se da odvajanje nije bila baš želja hrvatskih kapucina, jer su zbog međusobne udaljenosti samostana (Rijeka, Varaždin, Karlobag i hospicij u Lici) i materijalnih (ne)prilika teško mogli zadovoljavati potrebe razvoja.

Tek se potkraj 19. i početkom 20. stoljeća u varaždinskom samostanu nastoji organizirati i sjemenište, što je inače u to vrijeme postao običaj u cijelom redu. Najprije neformalno, po nekoliko učenika u samostanu koji su polazili varaždinsku Gimnaziju, a 1905. je tadanji provincijal Bernardin Škrivanić utemeljio i proširio, inače oskudan prostor za mali konvikt »Collegium Seraphicum«²².

Poslije spajanja Hrvatske provincije sa slovenskim samostanima iz Štajerske provincije te stvaranja nove provincije pod imenom Ilirije (Provincia Illyrica) 1921. u tu su provinciju ušli samostane dotadanje Hrvatske provincije i slovenski samostani iz nekadanje Štajerske provincije. Varaždin u toj hrvatsko-slovenskoj provinciji (Iliriji) gotovo stalno služi kao odgojno mjesto – novicijat i sjemenište.

22. srpnja 1935. započinje gradnja Konvikta sv. Josipa. 17. kolovoza 1935. blagoslovio je temeljni kamen za Konvikt general Reda fra Vigilije a Valstagna koji je došao na kanonsku vizitaciju. Gradnja je dovršena i Konvikt je svečano blagoslovljen 10. rujna 1939. Blagoslov je obavio »Presvijetli gospodin Matija Proštenik, protonotar i kanonik uz veliku asistenciju«, a govor je održao o. Pavao Ivakić, definitor i gvardijan iz Splita.²³

Prosudba pastoralne djelatnosti

Iz svega nabrojenoga vidi se da je pastoralna i općenito apostolska angažiranost samostana i braće kapucina u Varaždinu ipak bila dosta skučena. Za prosudbu toga treba se zapitati zašto je počevši od sredine prošlog stoljeća Hrvatska kapucinska provincija sve najvažnije aktivnosti koncentrirala u Rijeci? Vjerojatno zbog već spomenutih restrikcija i skučenih mogućnosti u Varaždinu. Priprosti puk je, doduše, cijenio kapucine, kako nam svjedoče neka pisana svjedočanstva, ali su to bili pretežito siromašniji slojevi građana. S obzirom da samostan osim vrta nije imao nikakvih posjeda ni stalnih prihoda, čak se do potkraj devetnaestog stoljeća nije u crkvi ni skupljala novčana milostinja, u Varaždinu su kapucini mogli doći do hrane, ali je bilo vrlo teško doći do najnužnijeg novca. Nisu se stoga mogli upuštati ni u kakve veće pothvate ni onda kad ograničenja više nisu bila aktualna, početkom našega stoljeća.

Sve to je zorno vidljivo iz *Izvjesta* p. Bernardina Škrivanića: »*Općenito stanje Hrvatske kapucinske provincije pri predaji uprave koncem svibnja 1918.*«²⁴ što ga je napisao predavajući službu provincijala p. Odoriku Ožegu. Evo kako on opisuje rad kapucina u Rijeci:

»Uz pobožnost i duh molitve najveću sam brigu posvećivao tome, da braća ljube rad i da budu zaposleni, da izbjegnju lijenosti i radi dobra primjera, koji smo dužni dati puku. I u tome se opaža - hvala Bogu - lijepi uspjeh, jer se u našoj domovini u javnosti često ističe, da su kapucini najradiniji ljudi u Hrvatskoj. (...)

Uvijek sam imao na pameti, da je naša zadaća ne samo naše vlastito usavršenje nego i rad za raširenje kraljevstva Božjega na zemlji te rad za spas duša. Zato sam nastojao, da se braća - u skladu s propisima našega Reda i s odobrenjem vrhovnih naših poglavara - i time bave. (...)

Da podignemo vjeru i pobožnost u puku, organizirali smo više velikih narodnih hodočašća (u Rim jedno, u Asiz dva; u Padovu dva, u Loreto šest, u Lurd četiri - u svemu petnaest), zatim više manjih hodočašća (u Marija Pomagaj - Brezje, Slovenija dva, Trsat četrnaest). (...)

Uložili smo sav trud oko toga, da stvorimo u našoj najbližoj okolini uzorne *katoličke organizacije*, što smo i postigli našom organizacijom Trećega reda na Rijeci (2.610 članova) želeći da se slično učini i oko drugih naših samostana i potičući na to. (...)

Proučavajući potrebe naroda našega uvidjeli smo potrebu rada i organizacije za trijeznost i umjerenost, te smo se bez oklijevanja dali i na taj najteži posao. Ja sam sâm poticao i bodrio u tome mlade članove Reda, dapače se stavih na čelo pokretu '*Sveta vojska za umjerenost naroda*', te smo uz blagoslov Božji i naših biskupa i u tome već do sada postigli lijepe uspjehe, koji će se proširiti, ako se taj rad jednako i dalje nastavi, kako se nadam. (...)

Karitativni rad (Treći red). (...)

Polje pučkih misija (...) npr. u Slavoniji u prosincu 1918. (...)

Apostolat tiskom: osnovana 'Kuća dobre štampe' i tiskara 'Mirjam'. Izdavali časopise: 'Naša Gospa Lurdska', 'Il Quarnero' - talijansko hrvatski časopis, i dnevnik 'Riječke novine'. Sve je to propalo, kad je Rijeka potpala pod Italiju.

Okolnosti poslije Drugog svjetskog rata – župa ujedinjena samostanu

Poslije 1945. u novim okolnostima pastoralnog djelovanja Crkve kapucini nemaju više problema s unutarcrkvenim restrikcijama. Od 1956. upravljaju prebendom sv. Vida, kojoj pripada Sračinec i Svibovec. Pripremaju situaciju za osnivanje župa. Tako se počela ispunjavati davna želja varaždinskih građana da se župa sv. Nikole podijeli. Rudolf Horvat piše: "Početkom god. 1889. nastojahu neki Varaždinci oko toga da se prije izbora novoga župnika razdijeli dosadašnja velika župa sv. Nikole. Jedni su građani predlagali neka se prebenda sv. Vida pretvori u župu, kojoj će pripadati sve ulice u južnom dijelu grada Varaždina, te sela Svibovec i Sračinec, gdje i onako već prebendar sv. Vida obavlja dušobrižničke službe. Drugi su pak držali da je bolje ako cijeli grad Varaždin i nadalje čini jednu jedinu župu, pa neka se osnuje u Sračincu nova župa za sela Sračinec i Svibovec. Kako u tome pitanju nije moglo doći do sporazuma, ostalo je pri starom..."²⁵ Kad je sazrela situacija iz područja Prebende sv. Vida osnovane su dvije župe: župa sv. Vida u Varaždinu i župa sv. Mihaela u Sračincu. Svečano su otvorene 8. listopada 1961.

Župa sv. Vida u Varaždinu ujedinjena je kapucinskom samostanu “ad nutum Sanctae Sedis» po ugovoru sa Zagrebačkim nadbiskupom. Kapucini su primili na upravu i župu Sračinec sa zadaćom da pripreme uvjete kako bi se ondje mogao naseliti samostalni svjetovni župnik. To je učinjeno do 1970. Kapucini su pribavili gradilište za župni dvor i počeli formalne pripreve za gradnju. Prvi župnik (dijecezanski svećenik) isprva je stano-
vao u kapucinskom samostanu, sve dok nije sagrađen župni dvor.

SAŽETAK

Ovo je tek početak istraživanja djelovanja kapucina u Varaždinu kroz tri stoljeća. Uglavnom se registrira i djelomično opisuje pastoralna djelatnost kapucina u Varaždinu prema arhivskoj građi samog samostana te Stajerske, Ilirske i Hrvatske provincije, kojima je varaždinski samostan pripadao kroz to vrijeme. Sve se iznosi u tri dijela. Najprije se opisuju tri odlučujuća momenta djelovanja: temeljna orijentacija samoga Reda; pastoralne potrebe i shvaćanje tih potreba od strane građana, magistrata i značajnih čimbenika, crkvenih i svjetovnih, u tadanjem Varaždinu; unaprijed nametnute i ugovorno prihvaćene restrikcije i ograničenja djelovanja. Zatim se nabrajaju stvarni oblici djelovanja, interni (vezani samo za redovničku zajednicu) i vanjski – u gradu i po okolnim župama. To je samo djelomično. Na kraju se daje kratka prosudba i zaključuje se s osnivanjem i ujedinjnjem samostanu župe sv. Vida, koja je osnovana na južnom dijelu Varaždinu na području nekadašnje Prebende sv. Vida..

RIASSUNTO

Il presente lavoro segna soltanto l'inizio delle investigazioni dell'attività dei Padri Cappuccini a Varaždin durante tre secoli scorsi. In generale, qui si registra e descrive parzialmente l'attività pastorale dei Cappuccini a Varaždin seguendo il materiale archivistico del convento di Varaždin, come anche i materiali che si trovano negli archivi delle provincie di Styria, della provincia Ilirica e provincia Croatica alle quali apparteneva convento di Varaždin durante questi tre secoli. Il lavoro è diviso in tre parti. Nella prima parte si descrivono tre momenti più importanti dell'attività pastorale dei Cappuccini: l'orientamento fondamentale dell'Ordine Cappuccino; le esigenze pastorali e la comprensione di queste esigenze da parte dei cittadini, delle autorità civili della città (magistrato), da parte degli enti ecclesiastici e secolari nella città di Varaždin d'allora. Inoltre si descrivono le restrizioni e limiti imposti e accettati in forma di contratto. Dopo si enumerano le forme concrete dell'attività pastorale, quelle all'interno (riguardanti soltanto la comunità religiosa) e all'esterno – nella città e nelle parrocchie vicine. Questa descrizione è soltanto parziale. Alla fine segue un breve giudizio e il lavoro si conclude con descrizione della fondazione della parrocchia di S. Vito e sua unione col convento dei Cappuccini. Questa parrocchia è fondata nella parte meridionale della città di Varaždin nel territorio della ex-prebenda di S. Vito.

BILJEŠKE

¹ Kao najvažniju literaturu za povijest kapucina vidi: P. MELCHIOR A POBLADURA, *Historia generalis Ordinis fratrum minorum capuccinorum*, I-IV, Institutum historicum OFM-Cap, Romae, 1947-1951.; Mariano D'ALATRÌ, *I Cappuccini, storia d'una famiglia francescana*, Roma, 1994.

² HORVAT Rudolf, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin 1993. str. 192; str. 209. - navodi »Zapisnici hrvatskih sabora, knjiga IV, str. 135 i 136.

³ DEDUŠ Vladimir, *Varaždin u: Varaždin i Hrvatsko Zagorje*, (zborno djelo više autora), 1936. str. 125

⁴ Samostanski arhiv (ARHIV), A, 7.

⁵ Samostanski arhiv Varaždin, arhivi: Hrvatske provincije - Zagreb, Štajerske (sada uglavnom u arhivu Bečke provincije), Slovenske provincije i Generalni arhiv u Rimu

⁶ Varaždinski samostan pod kronološkim rednim brojem 28. u provincijskom popisu samostana. - vidi: Metod BENEDIK - Angel KRALJ, *Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih - Negdanja Štajerska kapucinska provinca*, Ljubljana. 1994. str. 406- 409.

⁷ Usp. KOCJAN Oto, *Jugoslavanska kapucinska provincija ali »Ilirska provincija«, ustanovljena godine 1921. v besedi in sliki. - 1933 - ARHIV Slovenske kapucinske province*

⁸ »Godine 1898. otvorena je gradska bolnica "Franjo Josip I.", tada je slavno grad. zastupstvo dne 30. rujna 1898. br. 11.240. jednoglasno zaključilo da se »dušobrižnička služba« osim sprovođa povjeri Samostanu kapucinskom, a za što da se daje Samostanu petnaest (15) hvati tvrdih bukovich drva, te da je Samostan oprošten od uvoznina i maltarine...» (ARHIV- »apostolat/pastoral«).

⁹ Arhiv, A, 3.3.4

¹⁰ Taj se blagdan tada slavio u kolovozu na osmi dan Uznesenja Marijina.

¹¹ Ta je pobožnost s vremenom bila zamrla. Ponovno je bila uvedena također samo za samostansku obitelj u rujnu 1945., a u svibnju 1963. i za sav narod svake prve subote u mjesecu, ali je zbog buke autobusnog kolodvora opet morala prestati.

¹² Izvješća s apostolske vizitacije što ju je obavio ostrogonjski nadbiskup, kardinal Ivan SCITOVŠKY koji je predsjedao provincijskom kapitulatu u Varaždinu, na 4. nedjelju poslije Uskrsa, t. j. 2. svibnja 1858. - vidi: ARHIV, A, 1.4.

¹³ Vidi: Kronika kapucinskog samostana u Varaždinu, rukopis, bez oznake stranica, čuva se u Arhivu kapucinskog samostana u Varaždinu, u daljnjem tekstu: KRONIKA KAPUCINSKOG SAMOSTANA.

¹⁴ O *Trećem redu* vidi: Mirko Kemiveš, *Franjevački Treći Red u Varaždinu i Rijeci*, u: KAČIĆ - zbornik, Split, 1982. str. 315-318.

¹⁵ Usp. ISTI, n. dj. str. 316.

¹⁶ Vidi: DUJMUŠIĆ Dragan, *Povijesničke crtice Kapucinskog samostana u Rijeci*, izd. »Kuća dobre štampe«, Rijeka, 1910. str. 26

¹⁷ HORVAT Rudolf, n. dj. str. 484.

¹⁸ Dumus formata je po tada važećim *Konstitucijama Reda* bila kuća s propisanim brojem svećenika i doživotno zavjetovane braće.

¹⁹ Povijest tadanjeg zagrebačkog kapucinskog samostana još nije istražena. Trebalo bi utvrditi kada je bio i koji studij u Zagrebu, a koji u Rijeci.

²⁰ Koji studij i kad je bio u kojem samostanu, te imena lektora vidi: *Liber functionum...* u: METOD BENEDIK - ANGEL KRALJ, n. dj., str. 85- 273.

²¹ Neposredno prije toga bio je čak provincijal Štajerske provincije Hrvat p. Severijan iz Varaždina.

²² Usp. IZVJEŠĆE p. Bernardina Škrivanića: »*Općenito stanje Hrvatske kapucinske provincije pri predaji uprave koncem svibnja 1918.*«

²³ KRONIKA KAPUCINSKOG SAMOSTANA

²⁴ Arhiv provincije

²⁵ HORVAT Rudolf, n. dj. str. 423.

LITERATURA I IZVORI

- Arhiv kapucinskog samostana u Varaždinu, (ARHIV)
- Arhivi: Hrvatske provincije - Zagreb, Štajerske (sada uglavnom u arhivu Bečke provincije), Slovenske provincije i Generalni arhiv u Rimu
- BENEDIK Metod – KRALJ Angel, *Kapucini na Slovenskem v zgodovinskih virih - Negdanja Štajerska kapucinska provinca*, Ljubljana, 1994.
- D'ALATRI Mariano, *I Cappuccini, storia d'una famiglia francescana*, Roma, 1994.
- DEDUŠ Vladimir, *Varaždin u: Varaždin i Hrvatsko Zagorje*, (zborna djelo više autora), 1936. str. 125
- DUJMUŠIĆ Dragan, *Povjesničke crtice Kapucinskog samostana u Rijeci*, »Kuća dobre štampe«, Rijeka, 1910.
- HORVAT Rudolf, *Povijest grada Varaždina*, Varaždin 1993.
- IZVJEŠE p. Bernardina Škrivanića: »*Općenito stanje Hrvatske kapucinske provincije pri predaji uprave koncem svibnja 1918.*«
- KEMIVEŠ Mirko, *Franjevački Treći red u Varaždinu i Rijeci*, u: KAČIĆ - zbornik, Split, 1982. str. 315-318.
- KOCJAN Oto, *Jugoslavanska kapucinska provincija ali »Ilirska provincija«, ustanovljena godine 1921. v besedi in sliki. – 1933.* ARHIV Slovenske kapucinske province *Kronika kapucinskog samostana u Varaždinu*, rukopis, bez oznake stranica, čuva se u Arhivu kapucinskog samostana u Varaždinu, u tekstu: KRONIKA KAPUCINSKOG SAMOSTANA.
- MELCHIOR A POBLADURA, *Historia generalis Ordinis fratrum minorum capucinatorum*, I-IV, Institutum historicum OFM Cap, Romae, 1947-1951.

Primljeno: 2000-7-11